

Edukacijski program uz izložbu "Od kapitolijske vučice do habsburškog orla. Biljezi rane riječke prošlosti"

Šafarić, Marina

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:287092>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Sveučilišna avenija 4

Odsjek za povijest umjetnosti
Ak. god.: 2018/19.

**EDUKACIJSKI PROGRAM UZ IZLOŽBU *OD KAPITOLIJSKE
VUČICE DO HABSBURŠKOG ORLA. BILJEZI RANE RIJEČKE
PROŠLOSTI***

(završni rad)

Mentor: doc. dr. sc. Danko Dujmović

Studentica: Marina Šafarić

Rijeka, 2019.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. KOMUNIKACIJA IZMEĐU MUZEJSKOG PREDMETA I POSJETITELJA.....	2
2.1. Definicija muzeja je promjenjiva i mijenja se	2
2.2. Muzejska pedagogija.....	3
2.3. Drugačiji pristup obrazovanju.....	6
3. O IZLOŽBI <i>OD KAPITOLIJSKE VUČICE DO HABSBUŠKOG ORLA. BILJEZI RANE RIJEČKE PROŠLOSTI</i>	9
4. UPOZNAVANJE S GRAĐOM.....	10
4.1. 18 predmeta, 17 stoljeća.....	10
4.2. Kataloške jedinice.....	11
5. KREATIVNI PROCES IZRADE PROGRAMA.....	14
5.1. Muzejska radionica na Korzu?.....	14
5.2. Koncept programa.....	15
6. OSMIŠLJENE RADIONICE.....	16
6.1. <i>Živa pamtilica</i>	16
6.2. <i>Lenta vremena</i>	18
6.3. <i>Radni listić</i>	20
7. PROVEDENE RADIONICE I DOJMOVI PRVE PRAKSE.....	23
8. ZAKLJUČAK.....	25
9. LITERATURA.....	26
10. IZVORI VIZUALNIH MATERIJALA.....	28

Sažetak

Muzej kao neprofitna ustanova čuva, istražuje, komunicira i izlaže materijalnu i nematerijalnu baštinu čovjeka i prirode. Dio navedene definicije kojim se bavi ovaj rad je komunikacija - komunikacija između muzeja i posjetitelja, komunikacija koja je svakom godinom sve jača, komunikacija koja su zapravo muzejski pedagozi i komunikacija koju sam sama pokušala uspostaviti između izložbe i posjetitelja.

U radu krećem od samog početka, teorije i različitih definicija muzeja, zatim se bavim bitnom sponom između muzeja i posjetitelja – muzejskom pedagogijom – te govorim o učenju u muzeju.

Nakon teorijskog dijela predstavljam izložbu *Od Kapitolijske vučice do habsburškog orla. Biljezi rane riječke prošlosti* i edukacijski program koji sam za nju osmislila. Osmišljavanje radionica zapravo je proces koji se sastoji od upoznavanja s građom i kreativnog dijela. U ovom radu dajem uvid u svaku od tih radionica u teoriji i uvid u provedene radionice, isto kao i prve dojmove prve studentske prakse iz muzejske pedagogije.

Ključne riječi: edukacija, edukacijski program, muzej, muzejska pedagogija, informalno obrazovanje, radionice

1. UVOD

Muzeji su mjesta gdje ljudi različitih dobnih skupina, ljudi iz različitih socijalnih i ekonomskih sredina, ljudi s različitom obrazovnom podlogom mogu učiti vlastitim tempom te zadovoljiti svoju radoznalost i želju za znanjem. Uvjeti za učenje u muzejima razlikuju se od onih u odgojno-obrazovnim institucijama zato što se radi o jednom neformalnom okruženju u kojem nisu unaprijed određeni ishodi učenja, već je ono samousmjereno, dobrovoljno i individualno. Kreatori različitih aktivnosti, putem kojih posjetitelj uči o određenoj muzejskoj građi, su muzejski pedagozi. U današnje vrijeme još uvijek ne postoji, barem ne u dovoljnoj mjeri, sveopća svijest o potrebi i dobrobiti pedagoških odjela u muzejima, što je paradoksalno jer su upravo učenje u muzeju i razumijevanje načina na koji posjetitelj može učiti zapravo vrlo važni faktori za razvitak i djelovanje svakog muzeja.

Ciljevi ovog završnog rada su višestruki. Prvi cilj tiče se teorijskog dijela i osvješćivanja značaja obrazovanja koje nije nužno formalno, koje se dešava u neformalnim okruženjima i korisno je za osobni rast čovjeka. Drugi cilj odnosi se na praktični dio rada, na seciranje postupka izrade edukacijskog programa izložbe *Od Kapitolijske vučice do habsburškog orla. Biljezi rane riječke prošlosti* koja se održala na javnom prostoru gradskog trga. Treći cilj tiče se prikaza prve studentske prakse do koje je zapravo došlo samoinicijativno te se ovim putem želi dokazati kako i studenti preddiplomskih studija mogu pretvoriti teoriju u praksu, samo ako za to imaju volje.

2. KOMUNIKACIJA IZMEĐU MUZEJSKOG PREDMETA I POSJETITELJA

„Muzeji kao neformalna okruženja za učenje svakako mogu doprinijeti kvalitetnijem učenju i obrazovanju pojedinca uopće. Iako učenje u muzeju ima svoja ograničenja, kao što ih uostalom ima i učionička nastava, svakako ima i prednosti, a to je učenje putem doživljaja, te osobito zornost kao temeljni didaktički princip.“¹

2.1. Definicija muzeja je promjenjiva i mijenja se

Muzej je institucija koja na točno propisan način čuva, izlaže i interpretira opipljive predmete vezane uz život čovjeka i razvijanje prirode.² Navedena rečenica zapravo je prva rečenica definicije muzeja koju nam donosi Enciklopedija Britannica. Predmet je taj koji je u fokusu definicije, a riječi poput istraživanja i edukacije spominju se tek kasnije.

Savez američkih muzeja donosi nam nekoliko činjenica i podataka o muzejima u Americi danas, na svojoj službenoj internetskoj stranici navode sljedeće: muzeji su pokretači ekonomije, ljudi ih vole, muzeji služe javnosti, muzeji su sidrišta zajednice, muzeji surađuju sa školama, muzeji su za sve, muzejima se vjeruje.³ Iz tih je tvrdnji vidljivo kako su muzeji u Americi vrlo otvoreni prema javnosti, fokus je prebačen sa samog predmeta na posjetitelja.

Definicija koja spaja jedno i drugo, i predmet, i posjetitelja je ICOM-ova definicija muzeja iz 2007. godine: „Muzej je neprofitna, stalna ustanova u službi društva i njegovog razvoja, otvorena za javnost, koja stječe, čuva, istražuje, komunicira i izlaže materijalnu i nematerijalnu baštinu čovječanstva i okoliša u svrhu obrazovanja, proučavanja i uživanja“.⁴ No, čini se kako se ni ta definicija ne može u potpunosti prenijeti u suvremenu stvarnost muzeja. Naime, tijekom posljednjih desetljeća muzeji su se radikalno transformirali, prilagodili i ponovno izmislili svoja načela, politike, prakse i vizije pa je nakon generalne skupštine ICOM-a 2016. godine u Milanu imenovan novi Stalni odbor koji će proučiti

---

¹ MARIJA BRAJČIĆ, SONJA KOVAČEVIĆ, DUBRAVKA KUŠČEVIĆ, Učenje u muzeju, u: *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, Vol. 15 No. Sp.Ed.2, str. 159-178, 2013. (<https://hrcak.srce.hr/106733>, preuzeto 28. 5. 2019.), str. 178

² GEOFFREY D. LEWIS, *Museum Cultural Institution*, 7. 2. 2019, web: Encyclopædia Britannica (<https://www.britannica.com/topic/museum-cultural-institution>, pristup 2. 7. 2019.)

³ *Museum Facts & Data*, web: aam-us (<https://www.aam-us.org/programs/about-museums/museum-facts-data/>, pristup 2. 7. 2019.)

⁴ *Museum Definition*, web: icom.museum (<https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition/>, pristup 2. 7. 2019.)

sadašnju definiciju.⁵ U kreiranju nove definicije sudjeluju svi članovi koji pristupe ICOM-ovoj participativnoj platformi. Nova globalna definicija muzeja, s većim ili manjim promjenama u odnosu na postojeću, iznijet će se na 25-toj generalnoj skupštini ICOM-a u Kyotu, u Japanu početkom rujna 2019. godine.⁶

Pri definiranju muzeja svakako treba uzeti u obzir građu koju on sadrži, bila ona materijalna ili nematerijalna, no nikako se ne smije zaboraviti na posjetitelja samog i na komunikaciju koja se događa između posjetitelja i građe. Komunikacija se može uspostaviti kroz najrazličitije načine, a posljedice bilo kakve komunikacije su osjećaji i doživljaji koje onda posjetitelj zapravo najviše pamti.

2.2. Muzejska pedagogija

Važnost posjetitelja i njegovog doživljaja te važnost otvorenosti muzeja prema svim skupinama posjetitelja ono je čemu svaki muzej treba težiti. Zbog svoje otvorenosti prema posjetiteljima različite životne dobi, muzej je bitan dio socijalne sredine koji djeluje i kao prostor za učenje upravo zbog zornosti koja je jedno od temeljnih principa didaktike.⁷ Učenje u neformalnom okruženju muzeja razlikuje se od klasičnog procesa učenja koji se veže uz formalna okruženja kao što je npr. učenje u učionici; u muzeju posjetitelji biraju ono što žele iskusiti - učenje je u toj situaciji istinski motivirano i procesirano različitim osjetilima, promatranjem i znatiželjom.⁸ Uz to, učenje u muzeju odvija se i kroz različite aktivnosti. Posjetitelja se na aktivnost može navesti putem različitih didaktičkih metoda postavljanja izložaka u kojima se od posjetitelja traži da učini nešto rukama ili da upotrijebi neka druga osjetila osim vida. Za učenje u muzejima kroz različite aktivnosti, i to s usmjerenošću prema otvaranju muzeja svim dobnim skupinama posjetitelja, najviše je zaslužna muzejska pedagogija.

Važnost organiziranog i sustavnog provođenja edukativnih programa u muzejima shvaća se tek s uvođenjem pedagogije u muzejsku struku 1922. godine, za što je velikim dijelom

---

⁵ *Museum Definition*, web: [icom.museum \(https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition/\)](https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition/), pristup 2. 7. 2019.)

⁶ *Definiranje muzeja – ICOM globalna razina*, web: [icom-croatia \(http://www.icom-croatia.hr/aktivnosti/definiranje-muzeja-icom-globalna-razina/\)](http://www.icom-croatia.hr/aktivnosti/definiranje-muzeja-icom-globalna-razina/), pristup 2. 7. 2019.)

⁷ MARIJA BRAJČIĆ, SONJA KOVAČEVIĆ, DUBRAVKA KUŠČEVIĆ, (bilj. 1) 172

⁸ MARIJA BRAJČIĆ, SONJA KOVAČEVIĆ, DUBRAVKA KUŠČEVIĆ, (bilj. 1) 173

zaslužan Jean Carpat koji je tvrdio da svaki muzej ima dva aspekta – znanstveno-istraživački i komunikativni (okrenut je javnosti).⁹ Muzejska je edukacija tako definirana nužnom djelatnosti svakog muzeja, a pedagoške službe u muzejima djeluju u skladu s odlukama i preporukama ICOM-ovih odbora za odnose s javnošću (MPR – *Museum Public Relations*) te Odbora za obrazovanje i kulturne djelatnosti.¹⁰

Muzejska pedagogija bavi se različitim ciljanim skupinama posjetitelja i brine o njihovom razumijevanju značenja izložbenog predmeta kao i ozračja u kojem je nastao.¹¹ Ona je zapravo najbitnija spona između predmeta, onoga što nam on sam po sebi može pružiti, i posjetitelja.

Uloga muzejskog pedagoga je da osmisli, organizira i realizira edukacijski program muzeja, stalnog postava ili izložbe. Isto tako, muzejski pedagog, prilikom osmišljavanja programa, mora surađivati s kustosima i ostalim službama u muzeju, kao i sudjelovati u izvođenju osmišljenog edukativnog programa. Osim što surađuje s kolegama iz muzeja, muzejski pedagog mora biti u kontaktu i s odgojno-obrazovnim ustanovama poput vrtića, škola i fakulteta, zbog boljeg razumijevanja interesa grupa i kurikuluma, a također i s različitim udrugama koje se bave edukacijom.¹² Sve navedeno zapravo pridonosi još većem otvaranju muzeja široj publici i njegovoj atraktivnosti te mijenjaju svijesti posjetitelja, shvaćanju ljudi (i to od malih nogu) da muzej nije strogo mjesto gdje vlada tišina, red i disciplina, već ugodno mjesto u kojem se kroz različite aktivnosti i na vrlo jednostavan način razumijeva izložbena građa.

O toj muzejskoj djelatnosti Mila Škarić govori: „Zadatak muzejskih pedagoga je upoznati sve posjetitelje, posebice one mlađe, da postoji još jedna od mogućnosti koje nudi ovaj svijet, a to su muzeji: danas u novom ruhu s novim jezikom, novim slikama, novim objašnjenjima i novim pristupom“.¹³

---

⁹ TONČIKA CUKROV, Novo lice muzeja u budućnosti - korak u novo tisućljeće, u: *Informatica museologica*, vol. 28, br. 1-4, str. 5-13, 1997. (<https://hrcak.srce.hr/143117>, preuzeto 29. 5. 2019.), str. 5

¹⁰ NADA MAJANOVIĆ, *Dr. Bauer i... muzejska pedagogija*, Muzeologija, vol., br. 31, str. 29, 1994. (<https://hrcak.srce.hr/89563>, preuzeto 2. 7. 2019.), str. 29

¹¹ MILA ŠKARIĆ, *Muzejska pedagogija u službi raznovrsnih inteligencija*, 8. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, Zbornik radova - Relacije i korelacije, Zagreb, Hrvatsko muzejsko društvo, Sekcija za muzejsku pedagogiju, 2015, str. 15

¹² MILA ŠKARIĆ, *Muzejska pedagogija u Hrvatskoj*, Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, 1. zbornik radova, Zagreb, Hrvatsko muzejsko društvo, Sekcija za muzejsku pedagogiju, 2002, str. 8-9

¹³ MILA ŠKARIĆ, (bilj. 12) 7

Muzejski pedagozi prenose informaciju od predmeta i kustosa do krajnjeg posjetitelja. Prijenos informacija nazivamo komunikacijom, a vrste ove komunikacije između muzeja i posjetitelja su edukativne izložbe, predavanja, radionice, igre, vodstva po izložbama, publikacije prilagođene ciljanim skupinama, edukativni materijali, plakati i sl.¹⁴ Informacija koja se prenosi je zapravo interpretacija prvotne poruke kustosa te nju muzejski pedagog mora znati prilagoditi i obraditi prema potrebama različitih ciljanih skupina posjetitelja. Prijenos informacije može se manifestirati taktilnim djelovanjem, auditivnim, iskustvenim ili vizualnim, sve ovisi o dobroj ranijoj pripremi muzejskog pedagoga i njegovom shvaćanju ciljane skupine. On zapravo mora razumjeti skupinu kojoj prenosi informaciju kako bi skupina razumjela informaciju.

Kako bih zaokružila široku temu muzejske pedagogije i sve ranije navedeno svela u nekoliko rečenica, smatram prikladnim navesti nekoliko temeljnih stavova i teza o edukaciji u muzeju koje preuzimam iz rada Milice Đilas.

„Edukacija se smatra dijelom komunikacije, a komunikacija je jedna od temeljnih funkcija suvremenog muzeja. Oblici i sadržaji edukativnih programa ovise o specifičnostima muzeja i/ili izložbe. Edukaciju treba dugoročno planirati, precizno razraditi programe, najaviti, pažljivo realizirati i evaluirati... Različitim oblicima edukacije treba obuhvatiti sve kategorije publike, od one najmlađe do odraslih i publike starije dobi. Iznimnu važnost imaju edukativni programi za školarce. Sustavna muzejska edukacija te kategorije publike može se ostvariti samo kontinuiranom suradnjom muzeja i škola, a edukativne programe treba koncipirati tako da budu komplementarni nastavi. Različitim oblicima edukacije što više poticati samostalnu aktivnost učenika.“¹⁵

---

¹⁴ DENIS DETLING, *Uloga muzejskog pedagoga u muzejskoj komunikaciji na konkretnom primjeru Muzeja Slavonije*: stručni rad u sklopu ispita za stjecanje zvanja muzejski pedagog, 2009. (https://www.academia.edu/5084353/Uloga_muzejskog_pedagoga_u_muzejskoj_komunikaciji_na_konkretnom_primjeru_Muzeja_Slavonije, preuzeto 2. 7. 2019.), str. 11

¹⁵ MILICA ĐILAS, "Edukativni program uz izložbu "Arhitektura secesije u Rijeci"", u: *Informatica museologica*, vol.28, br. 1-4, str. 64-67, 1997. (<https://hrcak.srce.hr/143137>, preuzeto 08. 7. 2019.), str. 64

2.3. Drugačiji pristup obrazovanju

Čovjek je po prirodi znatiželjno biće, osjeća potrebu za obrazovanjem, a to mu nikako ne smije biti uskraćeno – ono je propisano kao temeljno ljudsko pravo. Prema članku 26. Opće deklaracije o ljudskim pravima svaki čovjek ima pravo na obrazovanje i to obrazovanje usmjereno punom razvoju ljudske osobnosti i jačanju poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda.¹⁶

Prilikom razmišljanja o obrazovanju, najčešća pomisao je ono formalno. Osim formalnog obrazovanja, postoje još i neformalno i informalno, a sva tri tipa zajedno čine definiciju cjeloživotnog obrazovanja, trajnog i primjenjivog znanja te osobnog razvoja. Spomenuti termini - formalno, neformalno i informalno obrazovanje - prvi put su se javili 50-ih godina 20. stoljeća, a do njihovog objašnjenja i prihvaćanja dolazi 70-ih godina.¹⁷ Tada su ove termine preuzeli i muzealci sa ciljem da definiraju razliku između učenja u školi i učenja u muzeju.

U želji da se i u ovome radu istaknu neke razlike između učenja u školi i učenja u muzeju, gledane samo kao razlike, nikako kao manje ili više kvalitetne metode učenja, objasniti ću svaki od termina zasebno. Krenimo od formalnog obrazovanja koje je od svih zapravo najviše organizirani oblik cjeloživotnog učenja. Za taj tip obrazovanja navodi se kako je ono zapravo službeno strukturirano učenje koje teži odvijanju u određenim institucijama namijenjenima za odgoj i obrazovanje, a rezultira određenim certifikatom, tj. diplomom kojom se priznaje određeni stečeni stupanj obrazovanja.¹⁸ Postojanje kurikuluma i određene vremenske strukture ključno je za ovaj tip obrazovanja, a sudjelovanje može biti dobrovoljno, ali i ne mora.¹⁹

„Neformalno je obrazovanje tip obrazovnog procesa koji podrazumijeva izvaninstitucijske obrazovne aktivnosti kojima se stječu određena znanja i vještine, a sudjelovanje je u takvim aktivnostima dobrovoljno.“²⁰ Dakle, taj tip obrazovanja je također sustavna organizirana obrazovna aktivnost koja se može provoditi i u školama, ali i u svim neškolskim

---

¹⁶ Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, 2009. (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/full/2009_11_12_143.html, preuzeto 8. 7. 2019.)

¹⁷ JOVANA MILUTINOVIĆ, Učenje u muzeju, u: *Povijest u nastavi*, vol. 8, br. 16 (2), str. 217-229, 2010. (<https://hrcak.srce.hr/82545>, preuzeto 28. 5. 2019.) str. 217-218

¹⁸ NIKOLA PASTUOVIĆ, Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju, u: *Odgojne znanosti*, vol.10, br. 2 (16), str. 253-267, 2008. (<https://hrcak.srce.hr/29568>, preuzeto 6. 8. 2019.) str. 256

¹⁹ JOVANA MILUTINOVIĆ, (bilj. 17) 219

²⁰ ERMIN KUKA, Koncept neformalnog obrazovanja, u: *Život i škola*, vol. LVIII, br. 27, str. 197-202, 2012. (<https://hrcak.srce.hr/84270>, preuzeto 6. 8. 2019.) str. 198

organizacijama, a uključuje osobe svih dobnih skupina, od djece do osoba treće životne dobi.²¹ Završetak nekog tipa neformalnog učenja također može, kao što je to uvijek slučaj kod formalnog obrazovanja, rezultirati određenom potvrdom, no ovdje takva potvrda ne označava nikakav stečeni stupanj stručne spreme.²² Neformalno obrazovanje nije alternativa formalnom obrazovanju - ono je na neki način nadogradnja formalnom obrazovanju. Seminari, tečajevi, simpoziji i konferencije samo su neki od organiziranih oblika neformalnog obrazovanja.

Oblik cjeloživotnog obrazovanja koji nije organiziran izvana i koji nema nikakvu formalnu strukturu nazivamo informalnim obrazovanjem. „Informalno obrazovanje podrazumijeva razne oblike stjecanja znanja i vještina koje obuhvaćaju samoinicijativne ili spontane oblike obrazovanja...“²³ Individualna želja za znanjem, bila ona samoinicijativna ili spontana, zapravo je pokretač informalnog učenja. Ovaj termin možda najbolje možemo objasniti hrvatskim nazivom samoobrazovanje. Samoobrazovanje se može odvijati u najrazličitijim okruženjima, a najčešće to nisu okruženja odgojno-obrazovnog tipa, najčešće su to svakodnevni život i rad. Takvo samoobrazovanje može biti potpuno samostalno ili pojedinac može zatražiti pomoć nekog drugog pojedinca ili institucije.²⁴

Muzealci su 70-ih godina ove termine koristili kako bi jasno definirali razlike između učenja u školi i učenja u muzeju. Danas se u muzejima svijeta možemo susresti s najrazličitijim oblicima gore navedenih termina, pa tako postoje i muzeji koji svoje posjetitelje smještaju u učionice gdje se zatim odvija mehaničko učenje.²⁵ No, u globalu, učenje u muzeju klasificira se kao informalno učenje – kontekst samog muzeja otvara želju za samoobrazovanjem.

Kad smo definirali razlike između formalnog i neformalnog te informalnog obrazovanja, za shvaćanje učenja u muzeju bitno je znati i kakvi su pristupi učenju mogući. Tamara Kisovar-Ivanda se u svom radu, *Obrazovno-doživljajni i semiotički potencijali muzejskog predmeta i pedagoška komunikacija*, slaže s autorima koje navodi (K. Gibs, M. Sani, J. Thompson) i njihovom teorijom o četiri osnovna pristupa učenju u muzeju: instruktivni pristup, učenje otkrivanjem, konstruktivistički pristup te socijalno-konstruktivistički pristup.²⁶ Autorica objašnjava svaki od tih pristupa, te navodi njihove prednosti i nedostatke. Kod instruktivnog

---

²¹ NIKOLA PASTUOVIĆ, (bilj. 18) 256-257

²² NIKOLA PASTUOVIĆ, (bilj. 18) 257

²³ ERMIN KUKA, (bilj. 20) 198

²⁴ NIKOLA PASTUOVIĆ, (bilj. 18) 257

²⁵ JOVANA MILUTINOVIĆ, (bilj. 17) 220

²⁶ TAMARA KISOVAR-IVANDA, *Obrazovno-doživljajni i semiotički potencijali muzejskog predmeta i pedagoška komunikacija*, u: *Arhivi, knjižnice, muzeji*, Br. 17, Zagreb, Hrvatsko muzejsko društvo, str. 53-71, 2014. (<https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/akm/article/view/3562/2072>, preuzeto 29. 5. 2019.), str. 58

pristupa muzej prihvaća ulogu učitelja eksperta, dok je posjetitelj pasivan receptor, što se nadalje razlikuje kod pristupa otkrivanjem u kojem je aktivnost posjetitelja zapravo najbitnija.²⁷ „Učenje otkrivanjem još se naziva i iskustvenim učenjem jer se do spoznaja dolazi vlastitim iskustvom.“²⁸ Učenje se u ovom slučaju, dakle, temelji na aktivnostima posjetitelja, a najčešće je to kroz igru, što vrijedi ponajviše za mlađe posjetitelje. „Igra izaziva dublji interes za stvarnost jer prisiljava dijete da točnije prati promjene koje nastaju i da o njima razmišlja.“²⁹

Ako muzej odabere konstruktivistički ili socijalno-konstruktivistički pristup učenju tada u središte pozornosti dolazi upravo posjetitelj koji informacije dobiva iz najrazličitijih aktivnosti, a i sama definicija znanja je ponešto drugačija i fluidnija od one kod npr. instruktivnog pristupa – posjetitelj ima slobodu vlastitih interpretacija.³⁰

Kako bi se što bolje odgovorilo na potrebe različitih profila posjetitelja koji u muzej dolaze s određenim manjim ili većim predznanjem, iz određenog socijalnog, obrazovnog i ekonomskog konteksta, veoma je bitno da muzej aplicira teorije učenja u izradu izložbe, programa i aktivnosti. Dobra prethodna priprema i razumijevanje različitih pristupa učenju ključna je u procesu obrazovanja u muzeju.

---

²⁷ TAMARA KISOVAR-IVANDA, (bilj. 26) 58-59

²⁸ LADISLAV BOGNAR, MILAN MATIJEVIĆ, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005, str. 281

²⁹ MARIJA BARTUŠKOVA, *Pedagogija predškolske dobi*, Školska knjiga, Zagreb, 1968, str. 96

³⁰ TAMARA KISOVAR-IVANDA, (bilj. 26) 59-60

3. O IZLOŽBI OD KAPITOLIJSKE VUČICE DO HABSBUŠKOG ORLA. BILJEZI RANE RIJEČKE PROŠLOSTI

Izložba *Od Kapitolijske vučice do habsburškog orla. Biljezi rane riječke prošlosti* bila je postavljena od 14. do 24. svibnja 2018. godine na riječkom Korzu u obliku postera postavljenih u izložbene panele. Autorice izložbe su prof. dr. sc. Marina Vicelja-Matijašić, dr. sc. Palma Karković Takalić i Petra Predoević Zadković, prof.

Sama izložba nosi takav naslov jer obuhvaća gotovo 17. stoljeća riječke prošlosti, a tih je 17 stoljeća predstavljeno s ukupno 18 predmeta svih različite namjene, materijala i datacije. Predmeti su široj publici predstavljeni kroz medij fotografije. Na svom posteru se uz fotografiju nalazio i pripadajući sažeti tekst sa svim bitnim informacijama o predmetu.

Zašto upravo rana razdoblja riječke povijesti? Odgovor na to pitanje daju nam autorice u uvodnom tekstu izložbe. Zbog rasta otkrića i nalaza posljednjih nekoliko godina na području grada Rijeke, raste i interes istraživača, ali i šire publike upravo za tom antičkom i srednjovjekovnom Rijekom. Na ovaj se način također indirektno potvrđuje kontinuitet Tarsatke – Rijeke te se ističe njena važnost u širem povijesnom, ekonomskom i umjetničkom kontekstu srednje Europe.

Predmeti predstavljeni ovom izložbom su: aplika u obliku kapitolijske vučice (1. st. pr. Kr.), crjepovi (tegule) s pečatom (radionice) *Solonas* (sred. 1.st.), novčić cara Domicijana (2. pol. 1. st.), žrtvenik posvećen liburnskome božanstvu Sentoni (1.-2.st.), glava rimskog cara (?) (3. st.), zdjela ukrašena motivom lišća (3. st.), lukovičasta fibula (4. st.), kasnoantički sarkofag (5. st.), uljanice (kraj 5. st.), raspelo (14. st.), čaša (sred. 14. – kraj 15. st.), Bogorodica sućutna (Pietà) (15. st.), zdjelica (2. pol. 15. st. – 2. pol. 16. st.), Bogorodica s Djetetom (Gospa Slunjska) (15. st.), gotički ključni kamen s likom Krista (15. st.?), novac akvilejskih patrijarha Antonija I. Caetanija i Antonija II. Panciere (1395. – 1402., 1402. – 1411.), grb obitelji Carminelli (1500?), Stendarac – stup gradskoga barjaka (1508.).

Studentima je u siječnju 2018. godine poslan poziv za dobrovoljno sudjelovanje u realizaciji ove izložbe u bilo kakvom obliku, a moja je ideja bila da osmislim edukacijski program iste. U nastavku ću razložiti proces osmišljavanja programa u svim fazama, zatim ću opisati radionice i njihovu provedbu.

4. UPOZNAVANJE S GRAĐOM

„Kako bi mogli poučavati radi razumijevanja, i sami se nastavnici moraju suživjeti s gradivom i razumjeti ga. Moraju se osjećati stručnima te u očima učenika biti utjelovljenje stručnosti. Također moraju vjerovati u važnost razumijevanja te biti spremni to razumijevanje uključiti u vlastiti život. Ništa učenike neće toliko dojmiti kao prilika da vide upućene odrasle kako značajki primjenjuju gradivo koje upravo obrađuju.“³¹

4.1. 18 predmeta, 17. stoljeća

Izložba nosi naziv *Od kapitolijske vučice do habsburškog orla. Biljezi rane riječke prošlosti* zato što se pokušala prikazati riječka povijest, od njenih antičkih početaka, pa sve do novog vijeka. Autori izložbe zaključili su kako bi optimalan broj predstavljenih predmeta bio oko 20, što zbog mogućeg pada interesa posjetitelja nakon nekog vremena, što zbog ograničenosti izložbenim panelima na riječkom Korzu. Naposljetku je zadržano 18 predmeta koji se na lenti vremena mogu označiti od 1. st. pr. Kr. do 2. pol. 16. st. Tih 17 stoljeća nije podjednako zastupljeno izložbenim predmetima. Naime, u ovoj lenti vremena riječke prošlosti postoji tzv. praznina u kojoj ne pronalazimo predmete zbog različitih političkih i vjerskih situacija koje su se odvijale na ovom području. No, i spomenuta praznina dio je riječke prošlosti te možemo s pravom reći da je zapravo tih 18 predmeta zastupljeno kroz 17. stoljeća.

Kada mi je dana lista predmeta koji se planiraju uvrstiti u izložbu, odlučila sam se najprije vrlo dobro upoznati s građom, a tek onda krenuti na kreativni proces osmišljavanja edukacijskog programa. Neki od tih izložaka bili su mi poznati od prije, ponajviše iz dotadašnjeg studija povijesti umjetnosti i predmeta vezanih uz hrvatsku povijest umjetnosti, točnije uz područje sjevernog Jadrana. No, budući da nisam iz Rijeke, ipak mi je većina predmeta bila nepoznata ili sam o njima znala vrlo malo informacija, eventualno nešto više od onih napisanih na dobivenom popisu (naziv, izvorna lokacija, trenutna lokacija, datacija), pa sam krenula skupljati literaturu i pisati kataloške jedinice sama za sebe. Taj dio upoznavanja s građom zapravo mi je oduzeo najviše vremena, ali moram istaknuti da je on najbitniji u cijelom procesu osmišljavanja programa. Jednom kad sam imala dovoljno znanja o svakom

---

³¹ HOWARD GARDNER, *Disciplinirani um, Obrazovanje kakvo zaslužuje svako dijete: s onu stranu činjenica i standardiziranih testova*, EDUCA, Zagreb, 2004, str. 128

predmetu i o riječkoj povijesti općenito, kad sam dobila osjećaj o uzročno-posljedičnim vezama na ovom području, shvatila sam i kakav bi tip radionica pogodovao toj širokoj građi.

4.2. Kataloške jedinice

Najbitniji korak u cijelom procesu osmišljavanja radionica bilo je upoznavanje s građom i to na način istraživanja literature i pisanja kataloških jedinica. Njih sam radila isključivo za sebe, one nisu nigdje kasnije objavljene niti su kome poslužile za pisanje teksta. Odlučila sam se za neku više-manje tipičnu formu koja sadrži sljedeće (istim redoslijedom): naziv, autor, trenutni smještaj, vrijeme nastanka/datacija, materijal, dimenzije, stanje očuvanosti, opis, povijest djela, dodatni komentar, literatura. Naravno, nisam uvijek mogla pronaći apsolutno sve informacije koje me moja tablica tražila, no trudila sam se da takvih praznina bude što manje. Pri svemu su mi pomogle autorice izložbe Petra Predoević Zadković, prof. i dr. sc. Palma Karković Takalić koje su pregledavale moje tekstove i isticale pozitivne i negativne stvari. Posljednji red tablice namijenjen je za navođenje literature. Taj dio sam mogla i izostaviti, ali smatram da je bitno navesti odakle se nešto preuzima čak i ako je pisano samo za mene. To mi je olakšalo daljnji rad na tekstu, u slučajevima kada bih trebala neke rečenice izmijeniti na način da ponovno pogledam u literaturu.

U nastavku donosim nekoliko primjera kataloških jedinica. Moram napomenuti da opisi predmeta nisu pisani za određenu dobnu skupinu. Oni su pisani vrlo jednostavnim rječnikom kako bi se kasnije na što lakši način mogli prilagoditi različitim grupama. Također, povijesni kontekst nije preširok, ne iznose se svi detalji već samo najbitniji događaji koji su direktno vezani uz predmet.

Odabrala sam sljedeće kataloške jedinice – o žrtveniku posvećenom liburnskome božanstvu Sentoni i o lukovičastoj fibuli – zato što je prva kameni spomenik na kojem se nalazi izvorni natpis, a druga je uporabni predmet malih dimenzija. Još jedan razlog mog odabira je i taj što značenja ovih naziva nisu poznata široj grupi posjetitelja i svim dobnim skupinama, nazivi i funkcija su poznati određenim strukama i skupinama. Iz tog razloga bitno je pojednostaviti opis i povijesni kontekst, objasniti nepoznanice i prevesti sve na jezik suvremenog doba.

NAZIV:	Žrtvenik posvećen liburnskome božanstvu Sentoni
NARUČITELJ:	Eutihus
TREKUTNI SMJEŠTAJ:	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
VRIJEME NASTANKA/DATACIJA:	1.-2. st.
MATERIJAL:	kamen, vapnenac
DIMENZIJE:	22 x 22 x 37 cm
STANJE OČUVANOSTI:	slova se prepoznaju; baza, rubovi i gornji dio žrtvenika imaju manja oštećenja
OPIS:	<p>Žrtvenik je relativno pravilnog kvadratnog oblika s natpisnim poljem.</p> <p>Natpis glasi:</p> <p style="text-align: center;">SENTONAE EVTYCHVS VFSLM</p> <p style="text-align: center;">SENTONAE EVTYCHVS VOTUM FACIENDUM SOLVIT LIBENS MERITO</p> <p>U prijevodu glasi: Sentoni Eutyclus. Zavjet, koji je trebao učiniti, učinio je dobrovoljno i dostojno.</p>
POVIJEST DJELA:	Žrtvenik je bio zazidan na vanjskom plaštu apside crkve sv. Jeronima, a 1949. godine je izvađen iz zida i prenesen u muzej u Rijeci. Iz natpisa se saznaje kako je žrtvenik izradio Eutyclus.
DODATNI KOMENTAR:	<p>Žrtvenik posvećen Sentoni, predrimskom liburnskom božanstvu. Sentona je bila božanstvo koja je zadržala kult svog štovanja na istočnoj obali Istre i na Kvarneru, a štovatelji tog kulta najčešće su bili orijentalci koji su se naselili na ovim prostorima.</p> <p>To je božanstvo uz Icu, Iriu i Itossicu predstavljalo boginju Roditeljicu i Hraniteljicu. To da je Sentona božanstvo porijeklom iz liburnskog područja svjedoči njeno ime koje završava na dočetak - ona, kao npr. i Naroni i Scardona – druga liburnska božanstva.</p> <p>To je ukupno treći žrtvenik posvećen Sentoni na Kvarneru, jedan je nađen u Labinu, a drugi u Plominu.</p>
LITERATURA:	MARTINA BELČIĆ, <i>Prilog poznavanju antičke Tarsatike</i> , u: <i>Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu</i> , Vol.34, No.1, 2002, 104. RADMILA MATEJČIĆ, <i>Lapidarij, Zbirka kamenih spomenika Pomorskog i povijesnog muzeja u Rijeci</i> , Rijeka, 1964.

Tablica 1: Kataloška jedinica, Žrtvenik posvećen liburnskome božanstvu Sentoni (izradila:

Marina Šafarić)

NAZIV:	Lukovičasta fibula
AUTOR:	nepoznata rimska radionica
TRENTNI SMJEŠTAJ:	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka
VRIJEME NASTANKA/DATACIJA:	3-4. st.
MATERIJAL:	lijevana bronca
DIMENZIJE:	2,5 × 5,5 × 6,5 cm
STANJE OČUVANOSTI:	vrlo dobro očuvano, nedostaje samo središnja lukovica
OPIS:	Fibula je napravljena od lijevane bronce, a završeci su joj lukovičasto oblikovani. Ovu fibulu karakterizira masivan, zbijen luk i duga ukrašena noga. Zglobni tuljac najčešće je raščlanjen zaobljenim elementima te s 3 lukovice jednakih dimenzija. Istaknuti elementi u koji podsjećaju na glavicu luka ukrasnog su karaktera. Ovoj fibuli nedostaje jedna lukovica i to ona središnja.
POVIJEST DJELA:	Brončana lukovičasta fibula pronađena je u Starog gradu u Rijeci, na lokalitetu Principij tijekom arheoloških istraživanja provedenih 2008/2009. godine.
DODATNI KOMENTAR:	Metalni nalazi pronađeni tijekom istraživanja unutar kompleksa kasnoantičkog vojnog zapovjedništva – Principija – ocrtavaju brojne aspekte tadašnjeg života i aktivnosti na tom području. Najveći dio metalnih nalaza napravljen je od bronce, a to su uglavnom ukrasni detalji s nošnji ili su dijelovi oružja, dok je za neke bilo gotovo nemoguće sa sigurnošću utvrditi čemu su služili. Lukovičasta fibula je zapravo služila za kopčanje odjeće, imala je ulogu koju danas imaju gumbi. Ona je, točnije, služila za kopčanje na ramenu gornjeg dijela vojničkog plašta rimskog vojnika. Dakle, primarna funkcija fibula bila je praktična, a one se mogu svrstati pod osobnu opremu vojnika. Osim praktične funkcije, fibule su imale i ukrasnu funkciju. Obični vojnici nosili su jednostavne i neukrašene fibule dok su visoki vojni zapovjednici i carevi nosili pozlaćene i dragim kamenjem ukrašene fibule. Različite fibule koristile su se kroz različita razdoblja pa je iz tog razdoblja većina fibula uglavnom dobro datacijski određiva. Lukovičaste fibule bile su gotovo isključivo dio muške nošnje i najčešće se vežu uz vojsku kasnog Carstva. Takve su fibule bile oznake vojnih časnika ili viših državnih službenika koji su, logično, dosta boravili na području Principija pa su tamo i pronađene. Ovakav tip fibule dobio je ime po ukrasnim lukovicama.
LITERATURA:	RANKO STARAC, <i>Brončana fibula iz Tarsatičkog principija</i> , u: <i>Iz muzejske riznice, 120 godina – 120 predmeta, Rijeka</i> , 2013, 23. JOSIP VIŠNJIĆ, <i>Antički metalni nalazi</i> , u: <i>Tarsatički principij, Kasnoantičko vojno zapovjedništvo</i> (ur. Nikolina Radić Štivić, Luka Bekić), Rijeka, 2009, 155-157.

Tablica 2: Kataloška jedinica, Lukovičasta fibula (izradila: Marina Šafarić)

5. KREATIVNI PROCES IZRADE PROGRAMA

„Tijek kreativnoga mišljenja proces je koji ima kreativan ishod i nekoliko stupnjeva: preparaciju – upoznavanje problema ili pitanja i priprema za rješavanje; inkubaciju – u suvremenoj kognitivnoj psihologiji dio procesa u kojem se događaju paralelne mentalne asocijacije; uvid – iznenadno, naglo rješenje; evaluaciju i elaboraciju – prevođenje rješenja u proizvod koji je prihvatljiv okolini.“³²

5.1. Muzejska radionica na Korzu?

Pređa mnom je bio zadatak koji je glasio otprilike ovako: približiti posjetiteljima 18 posve različitih predmeta, 17 stoljeća i to na užurbanom, bučnom riječkom Korzu. Osmišljavanje radionica temeljeno je na znanju (teorijskom i praktičnom – kroz različite vježbe) stečenom na izbornom kolegiju Muzejske pedagogije, preddiplomskog studija povijesti umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, pod vodstvom dr. sc. Danka Dujmovića. Problem koji mi se javio odmah u početku kreativnog procesa osmišljavanja programa bio je taj da pred posjetiteljima nisu stajali originalni izložci, 3D izložci oko kojih se slobodno može hodati, već njihove fotografije.

Odlučila sam raditi s kopijama fotografija ispisanima u boji na različitim formatima papira, za različite radionice. Morala sam imati na umu da su paneli na Korzu smješteni između dvije robne kuće i okruženi kafićima tako da grupe moraju biti manje ili moram zatražiti nečiju pomoć pri izvođenju radionica kako bi se osigurala sigurnost i lakše sudjelovanje svih prisutnih. Također, to je mjesto na otvorenom, mjesto na kojem se ne može raditi ništa što zahtijeva sjedenje na stolici, rad za stolom i slično. Također, zbog higijene, morala sam osmisliti radionice koje se izvode tako da sudionici stoje ili hodaju, a nipošto sjede na podu ili na bilo koji način rukama i tijelom dotiču pod. Iz tih sam se razloga odlučila za jednostavnije radionice koje uključuju ranije pripremljene materijale i malo fizičke aktivnosti sudionika.

---

³² *Kreativnost*, web: Leksikografski zavod
(<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33832>, pristup 8. 7. 2019.)

5.2. Koncept programa

Kako sam već ranije spomenula, zbog mjesta održavanja izložbe, a samim time i edukacijskog programa, shvatila sam kako je najbolje da imam dodatnu osobu kvalificiranu za izvođenje radionica. Na raspolaganju mi je stajala jedna od autorica izložbe, dr. sc. Karković Takalić, kako za pomoć pri izvođenju, tako i za komunikaciju sa školama. Proces osmišljavanja programa olakšale su informacije o tome s kojim dobnim skupinama ću raditi.

Kao uvod u radionice odlučila sam prije svake od njih napraviti vodstvo kako bi se sudionici upoznali s predmetima i naučili nešto o njima. Što se radionica tiče, odlučila sam se za nekoliko jednostavnijih tipova, koje sam zatim modificirala iz prostornih razloga.

Klasičnu igru pamtilice (memory), koja je relativno 2D tehnika, igra koja se igra na ravnoj podlozi poput stola, mobitela ili zaslona računala, pretvorila sam u, na neki način, 3D živu igru gdje sudionici postaju polja pamtilice. Takav tip radionice zahtijevao je određenu tjelesnu aktivnost grupe što se pak zapravo poklapa s cjelokupnom slikom mjesta na kojem se održava radionica – gradski trg.

Lentu vremena sam također podigla s razine 2D podloge i to ponajviše iz higijenskih i prostornih razloga nabrojanih u poglavlju ranije. Ovaj tip radionice zahtijevao je još veću tjelesnu aktivnost sudionika, a samim time i veći nadzor nad istima.

Radni listić sadržavao je zanimljiva pitanja koja su od sudionika zahtijevala da još jednom, samostalno prođu izložbu i nađu ili pak smisle odgovore na njih. Za ovu radionicu predviđeno je da se ona pitanjima prilagodi određenoj skupini sudionika, tj. njihovoj struci ukoliko je riječ o školarcima. Nakon što bi se listić ispunio, postavila bih im nekoliko pitanja u nadi da se pokrene rasprava.

Sav program prilagođen je radu na otvorenom javnom prostoru. Vodstva izložbom morala su biti zanimljiva i nešto glasnija no inače, kako bi posjetitelji ostali koncentrirani na sadržaj, kako ih ne bi dekoncentrirala događanja na trgu. Radionice su podignute sa nekakve 2D razine na stvarnu, opipljivu 3D razinu. Sve je to zahtijevalo dobru pripremu, pogotovo pripremu materijala i razmišljanja unaprijed o svakom koraku određene radionice te o dostavi materijala na trg.

6. OSMIŠLJENE RADIONICE

6.1. Živa pamtilica

Radionica *živa pamtilica* moguća je u dvije varijante, slika-slika ili slika-pojam, ovisno o osnovnoškolskom uzrastu. Igraće kartice su A4 veličine od tvrdog papira, a igra se igra na način da se iz grupe odabere dvoje učenika koji se dobrovoljno jave za mjesto igrača. Ostalim sudionicima podijele se kartice, a od igrača se traži da nasumično prozivaju svoje kolege. Kao što se otvaraju polja u klasičnoj igri pamtilice, ovdje se kartice otvaraju prozivanjem imena. Pobjednik je onaj igrač koji sakupi više parova kartica.

Atmosfera ovakve radionice je dosta dinamična te je za izvođenje potreban prostor određene veličine. Trajanje ove radionice je otprilike 30 minuta, sve ovisi o broju kartica i broju sudionika. Cilj ove radionice je da učenici kroz igru zapamte sam izgled predmeta i nauče o njima najosnovnije informacije.

Digitalni prikaz 1: Pamtilica, tip slika-slika (izradila: Marina Šafarić)

Digitalni prikaz 2: Pamtilica, tip slika-pojam (izradila: Marina Šafarić)

Fotografija 1: Izvođenje radionice *Živa pamtilica* (foto: Anja Štefančić, 2018.)

Fotografija 2: Izvođenje radionice *Živa pamtilica* (foto: Anja Štefančić, 2018.)

6.2. Lenta vremena

Radionica lenta vremena jednostavna je verzija obične lente vremena. Iz grupe se izdvoji nekoliko dobrovoljaca kojima se zada zadatak držanja rastegnute špage na koju uz pomoć voditelja štipaljkama zakvače papir s natpisom 1. stoljeće na sredinu špage te još nekoliko orijentacijskih stoljeća. Ostalim učenicima nižeg osnovnoškolskog uzrasta podijele se fotografije izložaka manjeg formata koje oni moraju dobro promotriti i s njima u rukama obični izložbu te pronaći odgovarajući plakat sa kojeg trebaju iščitati stoljeće u kojem je predmet izrađen, zatim trebaju zapamtiti to stoljeće, vratiti se do lente vremena i plastičnom štipaljkom prikvačiti fotografiju na špagu. Voditelj radionice konstantno pomaže sudionicima u prosuđivanju gdje otprilike predmet treba zakvačiti. Vrijeme trajanja ove radionice je 30 minuta, no opet sve ovisi o veličini grupe i broju izložaka. U slučaju da je grupa manja, broj predmeta se može smanjiti ili se pak može jednom sudioniku dati i više predmeta, ukoliko je atmosfera takva. Cilj ove radionice je razvijanje fine motorike (rad sa štipaljkama), razvijanje

pamćenja i donekle snalaženje u vremenu. Radionica je iznimno dinamična, potrebno je jače nadziranje djece.

Fotografija 3: Izvođenje radionice *Lenta vremena* (foto: Anja Štefančić, 2018.)

Fotografija 4: Izvođenje radionice *Lenta vremena* (foto: Anja Štefančić, 2018.)

6.3. Radni listić

Za srednjoškolski uzrast osmislila sam radni listić/upitnik i to prilagođen struci učenika posjetitelja – dizajner unutrašnje arhitekture. Pitanja su se jednim dijelom nadovezivala na ranije odslušano vodstvo, zatim su po odgovor na neka pitanja učenici morali samostalno još jednom proći izložbu, a druga su pak pitanja pretpostavljala odgovor u vidu vlastitog mišljenja. Nakon što se listić ispuni, na licu mjesta može se započeti i kratka rasprava. Zanimljivo je to što nakon ovakve radionice imate podatke i uvid u određenu statistiku vezanu uz izložbu. Listići se ne potpisuju, anonimnost je zagarantirana. Ovo je vrlo kratka radionica, a bitno je sudionike, osim radnim listićima, opskrbiti i pisaljka.

Fotografija 5: Srednjoškolci popunjavaju radni listić (foto: dr. sc. Palma Karković Takalić, 2018.)

Od Kapitolijske vučice do habsburškog orla Biljezi rane riječke prošlosti

Radni listić uz izložbu, za učenike srednjih škola. Izradila Marina Šafarić

1. Jesu li vam neki od ovih predmeta bili do sada nepoznati? Ako jesu, koji?

---

2. Koliko stoljeća ukupno traje „praznina“ u lenti vremena riječke prošlosti u kojoj ne pronalazimo predmete? Što mislite, koji je razlog da ne posjedujemo predmete iz tih stoljeća?

---

3. Kao stanovnici Rijeke, jeste li bili obaviješteni i svjesni nekih od arheoloških istraživanja koja se ovdje spominju? Ako da, na koji ste način bili o njima informirani (novine, usmena predaja, vidjeli ste)?

Radni listić, 1. dio –radni listić uz izložbu, za učenike srednje Građevinske škole (izradila:
Marina Šafarić)

4. Po vašem mišljenju, koji od ovih predmeta ima potencijala biti novi riječki suvenir?

---

5. Zašto? Na koje načine biste ga predstavili turistima (npr. tisak na majice, itd.)?

Hvala na odgovorima! 😊

Radni listić, 2. dio – radni listić uz izložbu, za učenike srednje Građevinske škole (izradila:
Marina Šafarić)

7. PROVEDENE RADIONICE I DOJMOVI PRVE PRAKSE

U dogovoru sa školama, Osnovnom školom Nikola Tesla i Građevinskom tehničkom školom u Rijeci, organizirali smo dolazak učenika s pratnjom učiteljice/profesorice na izložbu. Te su škole odabrane zato što se nalaze u neposrednoj blizini riječkog Korza pa nije moglo doći do problema dolaska zbog prijevoza. Edukacijski program je realiziran u dva termina, 16. i 17. 5. 2018.

Prvog dana stigli su nam učenici 3. razreda osnovne škole s kojima smo prvo odradili vodstvo izložbom, a zatim smo ih zbog velikog broja (više od 20 učenika) podijelili u dvije grupe radi lakšeg izvođenja radionica. U dogovoru s ranije spomenutom dr. sc. Karković Takalić, odlučeno je da ćemo paralelno izvoditi dvije različite radionice, a zatim će se grupe zamijeniti, kako bi svaki učenik imao priliku sudjelovati u obje. S jednom polovicom grupe profesorica Karković Takalić izvodila je radionicu *lenta vremena*, a ja sam za to vrijeme izvodila *živu pamtilicu* i to jednostavniji tip, slika-slika. Radionice su istovremeno završile pa smo tada samo zamijenile grupe.

Fotografije 6 i 7: Detalji s provedbe edukacijskog programa uz izložbu *Od Kapitolijske vučice do habsburškog orla. Biljezi rane riječke prošlosti* (foto: Anja Štefančić i dr. sc. Palma Karković Takalić, 2018.)

Što se radionice *živa pamtilica* tiče, ona je zapravo relativno vremenski prilagodljiva, može trajati duže ili kraće. Budući da se radilo o brojcima od nešto malo više od 10 učesnika, oni su pokrili otprilike 4-5 predmeta izložbe. Radionica je bila vrlo dinamična i tekla je brzo, pa se onda njima dalo još kartica i tako se naposljetku pokrilo svih 18 predmeta. Učenici su za ovu radionicu bili vrlo zainteresirani, posebice ih je veselilo kad bi uspjeli spariti igraće kartice.

Lenta vremena protekla je isto tako dinamično, ona također ima tu mogućnost kraćeg ili dužeg izvođenja zato što se učesnicima može podijeliti opet više ili manje fotografija predmeta koje moraju prikvačiti na lentu. Zbog zadatka koji od učenika traži odlazak od panela do panela i traženje informacija o vremenu nastanka, nadzor nad njima mora biti pojačan, budući da se radi i o javnom prostoru gradskog trga. U našem slučaju tu nam je pomogla i njihova učiteljica.

Drugi dan izvođenja ovog edukacijskog programa realizirana je radionica *Radni listić s učenicima 2. razreda srednje Građevinske tehničke škole, smjer dizajner unutrašnje arhitekture*. Srednjoškolce smo prvo proveli izložbom i dali im sve potrebne informacije koje su im kasnije koristile pri ispunjavanju radnog listića. Učenici su poticani na postavljanje pitanja, te su im objašnjeni neki pojmovi s kojima se do tada možda nisu susretali.

Nakon odslušanog vodstva podijeljeni su im radni listići koje su zatim ispunjavali. Na neka su pitanja učenici odgovarali kreativno, za neke su se morali prisjetiti vodstva, a za sve ostalo tu im je bio veliki šalabahter u vidu izložbenih panela do kojih su mogli otići i provjeriti točnost njihovog odgovora. Nakon što su ispunili radne listiće poticali smo na diskusiju koja se u manjoj mjeri zapravo i desila. Najviše nas je zanimalo njihov odgovor na pitanja koja se tiču direktno njihove struke – *koji od ovih predmeta ima potencijala biti novi riječki suveniri na koje načine biste ga predstavili turistima (npr. tisak na majice, itd)*. Neki učenici su se zbilja potrudili oko odgovora, iz nekih se odgovora vidi kako su nešto zapamtili i novo naučili, dok su ostali imali manje zanimanja za ovaj tip radionice.

Smatram kako su mi ove radionice upotpunile sliku o muzejskoj pedagogiji, koju sam do tada poznavala samo u teoriji. Shvatila sam koliko se neke stvari i ponašanja učenika nikako ne mogu predvidjeti, no vrlo dobra ranija priprema zapravo je najbolja baza za sve ostalo.

8. ZAKLJUČAK

Pri definiranju muzeja treba uzeti u obzir građu koju on sadrži, bila ona materijalna ili nematerijalna, no nikako se ne smije zaboraviti na posjetitelja samog. Posjetitelj je taj kojem je namijenjena građa, zbog kojeg se i osnivaju muzeji. Muzej uz predmete čuva i ugodnu atmosferu pogodnu za informalno učenje. Učenje u muzeju zapravo je učenje putem doživljaja, a to učenje potiču muzejski pedagozi koji prenose informaciju od predmeta i kustosa do krajnjeg posjetitelja. Oni moraju razumjeti skupinu kojoj prenose informaciju kako bi skupina razumjela informaciju.

Studentska volja može dovesti do toga da se odradi praksa i kada to nije propisano izvedbenim planom. Zbog volje i zanimanja za muzejsku pedagogiju moja praksa je meni bila zabavna, čak i onaj dio pisanja kataloških jedinica, koji sam si naposljetku i sama zadala. Taj dio samostalnog istraživanja literature vezane uz predmete dao mi je dovoljno samopouzdanja i znanja pa sam mogla nastaviti sa sljedećim korakom koji je bio osmišljavanje radionica. Moram priznati kako mi je bilo malčice teže osmisliti edukacijski program za ovu izložbu zato što se ona održavala na otvorenom, javnom gradskom mjestu, a i jer ispred posjetitelja nisu stajali izvorni predmeti, već njihove fotografije. No i tu situaciju s netipičnim prostorom za izvođenje edukacijskog programa na kraju smatram prednošću.

Za kraj, smatram muzejsku pedagogiju jednim jako zahvalnim zanimanjem. Iz ovog iskustva osmišljavanja edukacijskog programa shvatila sam kako muzejski pedagog mora biti vrlo dobro upućen u građu neke izložbe ili muzeja, a zatim ima i izravan dodir s onima kojima je ona i namijenjena – posjetiteljima – te od njih dobiva direktan odgovor i mišljenje o toj izložbi ili muzeju.

9. LITERATURA

MARIJA BARTUŠKOVA, *Pedagogija predškolske dobi*, Školska knjiga, Zagreb, 1968.

LADISLAV BOGNAR, MILAN MATIJEVIĆ, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

MARIJA BRAJČIĆ, SONJA KOVAČEVIĆ, DUBRAVKA KUŠČEVIĆ, Učenje u muzeju, u: *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, Vol. 15 No. Sp.Ed.2, str. 159-178, 2013. (<https://hrcak.srce.hr/106733>, preuzeto 28. 5. 2019.)

TONČIKA CUKROV, Novo lice muzeja u budućnosti - korak u novo tisućljeće, u: *Informatica museologica*, vol. 28, br. 1-4, str. 5-13, 1997. (<https://hrcak.srce.hr/143117>, preuzeto 29. 5. 2019.)

Definiranje muzeja – ICOM globalna razina, web: [icom-croatia](http://www.icom-croatia.hr/aktivnosti/definiranje-muzeja-icom-globalna-razina/)(<http://www.icom-croatia.hr/aktivnosti/definiranje-muzeja-icom-globalna-razina/>, pristup 2. 7. 2019.)

GEOFFREY D. LEWIS, *Museum Cultural Institution*, 7. 2. 2019,web: Encyclopædia Britannica (<https://www.britannica.com/topic/museum-cultural-institution>, pristup 2. 7. 2019.)

DENIS DETLING, *Uloga muzejskog pedagoga u muzejskoj komunikaciji na konkretnom primjeru Muzeja Slavonije*: stručni rad u sklopu ispita za stjecanje zvanja muzejski pedagog, 2009.

(https://www.academia.edu/5084353/Uloga_muzejskog_pedagoga_u_muzejskoj_komunikaciji_na_konkretnom_primjeru_Muzeja_Slavonije, preuzeto 2. 7. 2019.)

MILICA ĐILAS, "Edukativni program uz izložbu "Arhitektura secesije u Rijeci"", u:*Informatica museologica*, vol.28, br. 1-4, str. 64-67, 1997. (<https://hrcak.srce.hr/143137>, preuzeto 08. 7. 2019.)

HOWARD GARDNER, *Disciplinirani um, Obrazovanje kakvo zaslužuje svako dijete: s onu stranu činjenica i standardiziranih testova*, EDUCA, Zagreb, 2004.

TAMARA KISOVAR-IVANDA, Obrazovno-doživljajni i semiotički potencijali muzejskog predmeta i pedagoška komunikacija, u: *Arhivi, knjižnice, muzeji*, Br. 17, Zagreb, Hrvatsko muzejsko društvo, str. 53-71, 2014. (<https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/akm/article/view/3562/2072>, preuzeto 29. 5. 2019.)

ERMIN KUKA, Koncept neformalnog obrazovanja, u: *Život i škola*, vol. LVIII, br. 27, str. 197-202, 2012. (<https://hrcak.srce.hr/84270>, preuzeto 6. 8. 2019.)

Kreativnost, web: Leksikografski zavod Miroslav Krleža(<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33832>, pristup 8. 7. 2019.)

NADA MAJANOVIĆ, *Dr. Bauer i... muzejska pedagogija*, *Muzeologija*, vol., br. 31, str. 29, 1994. (<https://hrcak.srce.hr/89563>, preuzeto 2. 7. 2019.)

JOVANA MILUTINOVIĆ, Učenje u muzeju, u: *Povijest u nastavi*, vol. 8, br. 16 (2), str. 217-229, 2010. (<https://hrcak.srce.hr/82545>, preuzeto 28. 5. 2019.)

Museum Definition, web: icom.museum (<https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition/>, pristup 2. 7. 2019.)

Museum Facts & Data, web: aam-us(<https://www.aam-us.org/programs/about-museums/museum-facts-data/>, pristup 2. 7. 2019.)

Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, 2009. (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/full/2009_11_12_143.html, preuzeto 8. 7. 2019.)

NIKOLA PASTUOVIĆ, Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju, u: *Odgojne znanosti*, vol.10, br. 2 (16), str. 253-267, 2008. (<https://hrcak.srce.hr/29568>, preuzeto 6. 8. 2019.)

MILA ŠKARIĆ, *Muzejska pedagogija u Hrvatskoj*, Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, 1. zbornik radova, Zagreb, Hrvatsko muzejsko društvo, Sekcija za muzejsku pedagogiju, 2002.

MILA ŠKARIĆ, *Muzejska pedagogija u službi raznovrsnih inteligencija*, 8. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, Zbornik radova - Relacije i korelacije, Zagreb, Hrvatsko muzejsko društvo, Sekcija za muzejsku pedagogiju, 2015.

10. IZVORI VIZUALNIH MATERIJALA

Tablica 1: Kataloška jedinica, Žrtvenik posvećen liburnskome božanstvu Sentoni (izradila: Marina Šafarić).....	12
Tablica 2: Kataloška jedinica, Lukovičasta fibula (izradila: Marina Šafarić)	13
Digitalni prikaz 1: Pamtilica, tip slika-slika (izradila: Marina Šafarić)	16
Digitalni prikaz 2: Pamtilica, tip slika-pojam (izradila: Marina Šafarić)	17
Fotografija 1: Izvođenje radionice <i>Živa pamtilica</i> (foto: Anja Štefančić, 2018.)	17
Fotografija 2: Izvođenje radionice <i>Živa pamtilica</i> (foto: Anja Štefančić, 2018.)	18
Fotografija 3: Izvođenje radionice <i>Lenta vremena</i> (foto: Anja Štefančić, 2018.)	19
Fotografija 4: Izvođenje radionice <i>Lenta vremena</i> (foto: Anja Štefančić, 2018.)	19
Fotografija 5: Srednjoškolci popunjavaju radni listić (foto: dr. sc. Palma Karković Takalić, 2018.).....	20
Radni listić, 1. dio – radni listić uz izložbu, za učenike srednje Građevinske škole (izradila: Marina Šafarić).....	21
Radni listić, 2. dio – radni listić uz izložbu, za učenike srednje Građevinske škole (izradila: Marina Šafarić).....	22
Fotografije 6 i 7: Detalji s provedbe edukacijskog programa uz izložbu <i>Od Kapitolijske vučice do habsburškog orla. Biljezi rane riječke prošlosti</i> (foto: Anja Štefančić i dr. sc. Palma Karković Takalić, 2018.)	23